

Gospod Inemann kot pastor Manders je umel svojo ulogo povsem dobro in jo je tudi primerno izvedel. Tudi gospodu Verovščku, ki je igral mizarja Engstranda, nimamo ničesar očitati, a mislimo, da bi bilo bolje, ko bi bil svoj temperament še nekoliko bolj krotil ter potuhnjenost Engstrandovo še nekoliko fineje poudaril in izrazil.

O drugih predstavah prihodnjič.

Z.

II. Operne predstave. Drugi mesec letošnje gledališke sezone je bil s svojimi opernimi predstavami posvečen velikega češkega skladatelja Bedřicha Smetane operama »Prodani nevesti« in »Daliborju«. Prvo teh oper, ki je znana že iz prejšnjih sezon, je intendantca podala letos na novo uprizorjeno, nova je pa bila druga opera, zmagoviti »Dalibor«.

Z radostjo smo zopet pozdravili »Prodano nevesto«, ki je že tri leta nismo slišali, s ponosom pa nas je navdal gledališki list, ko je naznanjal, da se uprizori slovenskemu občinstvu tudi velika dramatiška opera »Dalibor«. Sočasna uprizoritev teh dveh Smetanovih oper priča o zdravem delovanju gledališkega vodstva, ker pospešuje z njima kult, kakršnega je dolžan i naš narod genijalnemu duhu Smetane, čigar veljavo priznava danes neprikrito ves kulturni svet, vzgaja pa tudi krepko okus za dela prave glasbene vrednosti. Uprizoritev »Daliborja« znači vsekakor velik korak do novega napredka.

O pomenu in veljavi Smetane kot skladatelja so danes edini ne le glasbeniki rojaki, marveč i inorodni glasbeniki, posebno glasbeniki nemškega naroda. »Prodana nevesta«, »Dalibor« in »Poljub« so od dne do dne bolj znani širšemu svetu. Nemških in drugih gledališč intendantce segajo, čudeč se, da so ostali ti glasbeni biseri več nego 30 let neznani za mejami češkega naroda, po Smetani, da ne zaostanejo več za onimi gledališči, katerim so Smetanove opere že donesle neoporečno velik uspeh. Zaslugam so se umaknili zapahi predsodkov, s kakršnimi ovira tujina delom slovanskega duha prosti polet med svet, zaslugam se daje čast, čeprav pozno, 15 let po smrti Smetanovi! Priznanje, katero so si Smetanova dela po dolгих letih le polagoma priborila, je vzraslo danes do občudovanja, kakršno prisoja svet le delom najvišje veljave, najsi bodo okolnosti, ki ovirajo izprva uspeh delu, še toli nasprotne.

Smetana ni bil mož, ki bi si znal priboriti hiter uspeh. Da je bil sin češkega naroda, da so ga torej političke, Slovanstvu neprijazne razmere puščale v kotu, ni edina, čeprav jako tehtna okoliščina, ki je ovirala Smetanovo slavo. Smetana si že po svoji naravi ni znal mahoma pridobiti ugleda, kakršnega je bil vreden. Po naravi tiha, prestrašena duša, ki se je umikala širšemu svetu, ki je bila srečna le ob občeivanju z lastno čutapolno notranjostjo, a je vztrepetavala ob odurnosti zavistnikov in nerazumnikov, kakršnih je vsekdar in povsod več nego ljudi ublaženega sočutja, ni mogel s svojimi deli prodreti, dokler ni sam čas in sicer skrajnji čas vzrodil nove generacije, ki se je pričela potezati za slavo — dolgo že mrtvega mojstra Smetane, onega moža, kateremu je usoda, da mu je dopolnila mero neznosnih bridkosti, prisodila, da je dolgo vrsto zadnjih svojih let prebil popolnoma gluha.

In za vse bridkosti, ki so mu jih nagodili ljudje in usoda, je podal Smetana svojemu narodu in z njim vesoljnemu človeštvu obilen in najkrasnejši sad tihega dela; zapustil nam je v dar divne opere, veličastne simfonije in tudi blesteče klavirske in komorne skladbe. Vse delovanje Smetanovo diha gorečo ljubezen do svojega naroda, zaupanje v njega velikost, v njega bodočnost in

sanjavo občudovanje preslavne njegove zgodovinske preteklosti. V notranjosti svoji, polni najblažjih in visokih čuvstev, je našel Smetana ono spomladansko vrvenje, polno cvetja in solnčnega svita, ono toplino vonjivega vzdušja, v kateri se je čutil srečnega in prostega; v sebi in sam s seboj je našel oni vzlet, ki mu je okrilil mišljenje in čuvstvovanje in ga vnesel do skladb, katere so mu ustvarile nesmrtno življenje in ugled pri potomcih.

Čudovito krasna »Prodana nevesta«, ljubljenska slovenskega občinstva, je pač najznačilnejši pojav Smetanove notranjščine, z vnanjščino nič kaj soglasne. Kako mu je pelo vse v mislih, ko je skladal tihi mož divno glasbo k »Prodani nevesti«, kako mu je igralo čutje, ko je vnel svoj duh k temu delu, o tem priča vsak motiv, vsak posamični ritem v mojstrski tej operi. V njej vlada neprisiljena in dražestna komika, poleg humorja se pa sveti ljubavna nežnost, čista kakor suho zlato. In ljudstvo, to čuti in poje, misli in se raduje, kakor se nam kaže v idealizujučem kristalu plemenito razvnete narodne pesmi. Da, kakor v narodni pesmi, je tudi v »Prodani nevesti« čutiti čar tajnih vezi; srce nam vzkipeva ob njej od radosti, in nič se ne branimo, če se nam vsili v oko solza veselja.

Solnce, le solnce in modro nebo, tako je občutje, v katero nas uvaja »Prodana nevesta«. Že začetni zbor na mah spravi poslušalca v razpoloženje, v katerem ga vzdrži opera do konca. Glasba prirode je to, duša ljudstva se v njej izraža. Muzika je v operi, ki ni prisiljena, ki ni narejena, ne izmučena, marveč muzika božanske invencije, ki klije iz srca do srca. »Prodana nevesta« je vseskozi narodna; narodni so temi, narodni so ritmi, narodno je vse čutenje, ki ga izraža ta glasba. In zato je postala »Prodana nevesta« že popolnoma narodno blago, postala je v Čehih tako popularna kakor kaka narodna pesem.

S to opero se pa ni Smetana le prikupil svojemu narodu, z njo si je marveč tudi zagotovil zaupljivost, kakršne mu je trebalo, da je mogel ljudstvo voditi k razumevanju oper, ki jih je sestavil pozneje¹⁾ in v katerih je, ločivši se od oblike stare tradicionalne opere, v kakršni je pisana še popularna »Prodana nevesta«, pričel zmeraj bolj in bolj uveljavljati umetniška načela muzikalne drame. In take principe je vpošteval že v naslednji l. 1868. zloženi operi »Dalibor«.

»Dalibor«, ki so nam ga podale zadnje operne predstave na ljubljanskem odru, znači v razvoju Smetanove produkcije prvo stopnjo v vrsti onih oper, v katerih se je povzpenjal vedno više, sledeč načelom muzikalne drame, kakršna je ustanovil pred njim Rikard Wagner. Toda le načela je posnel po Wagnerju, pravila, katerih ne sme prezirati razumni, moderni skladatelj, ker so nastala iz pravilnega naziranja o svojstvih dramatiškega skladanja in ker izvirajo iz bistva v modernem skladanju visoko razvite orkestrske tehnike. Umetniški visoko dozorela inteligenca Smetanova pa je bila dosti samosvoja, njegov muzikalni duh dovolj krepak, da je ostala njegova individualnost nedotaknjena in se je le vedno v lepši in vedno novi luči izražala. Saj se Smetana niti sam ne ponavlja v nobeni svojih oper; v vsaki je nov, v vsaki kaže novo

¹⁾ Smetanove opere so: Branibori na Češkem (1862), Prodana nevesta (1864), Dalibor (1868), Dve vdovi (1874), Poljub (1876), Tajnost (1878), Libuša (1881), Črtova stena (1882).

stran prebogate svoje intelektualnosti, diferencirani fino in vsekdar zanimivo v najraznobjnejših niansah.

Libreto opere »Dalibor« je povzet češki zgodovini iz dobe kralja Vladislava. Dejanje se vrši v Pragi na Hradčanih, kjer je videti še danes staro zgodovinsko poslopje: trden, okrogel stolp, ki ga ljudstvo nazivlje »Daliborko«. Tu je bival Dalibor v dosmrtni ječi, tu je od glada umrl, kakor pravi ljudska pravljica. »Daliborja je naučila beda gosti«, je prislovica češkega naroda za isto, za kar nam rabi »sila kola lomi«.

Wenzigov, posebno v prvem dejanju prav dramatiški vzgrajeni libreto se naslanja na to ljudsko pravljico, nam predočuje Daliborja, zvestega prijatelja Zdenka, ki je bil mojster na goslih, a mu ga je ubil pleskoviški vitez. Zdenkovo smrt maščuje Dalibor, napade grad Pleskovic, ga upepeli in usmrti njegovega lastnika. Milada, pleskoviškega viteza sestra, obtoži Daliborja pred kraljevskim sodom, in ta mu nakloni s sodbo v kazen dosmrtno ječo. Pred sodiščem se pa izvrši v Miladini duši pomenljiva prememba. Obtožiteljica se prelevi, razvneta po Daliborjevem junaškem nastopanju, v njegovo občudovateljico ter se trudi odsihdob tajno v zvezi s privrženci, da bi rešila Daliborja iz ječe. Naklep ta se pa kratko pred zaželjenim uspehom izjalovi. Milada, ki se ji je posrečil sestanek v Daliborjevi ječi, kamor je bila prinesla svojemu obožavanemu nesrečnežu gosli, umre smrtno ranjena, Daliborja pa, katerega bi bila Milada skoraj že osvobodila, odvedo k obglavljenju, kajti smrt mora storiti, da ne bo več njegova usoda razburjala ljudstva.

Smetana je ustvaril k temu romantiški zabarvanemu libretu divno glasbo. Z neutajno vnemo se je vglobil v poezijo, ki jo vzbuja zgodovinska slava češkega kraljevskega prestola; pričaral je s svojo glasbo mogočnost češkega kraljevanja in ves sijaj, kakršen razsvetljuje to dobo češke preteklosti. V nastopih kraljevskega dvora je našel Smetana priliko, da je stopnjeval svoje navdušenje za to dobo do vprav grandioznih glasbenih izrazov. Tu mu služi ves aparat simfoniškega orkestra, ki je zmagovito vzgrajen na blesteči melodiki. Značilni so akcenti tromb, glasno se drevečih v vrvenje glasbenega krasa, kakor da bi glasili noko koprnenje po prostosti, po svobodi. Saj je dejanje polno hrepenenja po svobodi in prostosti; hrepenenje navdaja Daliborja, ki je maščeval svojega prijatelja Zdenka, navdaja Milado in Juto in vse ljudstvo, ki se zbira na upor, da osvobodi Daliborja.

Poeziji ljubavne gorečnosti je prisojena v »Daliborju« le druga, stranska stopnja, vzplamti pa v duetu med Daliborjem in Milado v 3. prizoru drugega akta, ki se vrši v ječi, do žarne pesmi, ki je ideelno i umetniški enako vzorna, biser orkestralnega skladanja.

Katera uloga da dominira v Daliborju, je težko določiti, kvantitativno ulogi Daliborja in Milade, kvalitativno so pa vse uloge z isto vnemo obdelane; vse diči divna melodika, vse ozarja enakovredna plemenitost. Bogati, neizčrpni vrec Smetanove invencije je obdaril vsako posamezno ulogo tako potratno, da je opera le vrsta najlepšega, kar more ustvariti mojster melodike, mojster orkestracije.

Proizvedli so Smetanovi operi z resno voljo in z vdanostjo, kakršno morajo vzbuditi umetniške vrline teh znamenitih del. Izvršitev »Prodane neveste« je naravnost toli izvrstna, da je v diko in ponos našemu opernemu ensembli. Z gorečnostjo in z navdušenjem podaje operno osebje slovenskemu občinstvu

»Prodano nevesto«, brhko in lahkotno, kakor da je ona najljubše delo izmed vseh repertoarnih oper. Glavni ulogi sta poverjeni gospici Noëmi (Marinka) in gosp. Desariju (Janko). Gospice Noëmi nadebudni talent si je utrdil z ulogo Marinke zaslužene simpatije, ki jih uživa ta pevka pri slovenskem občinstvu. Vsak njen nastop je živa priča o umetniški vnemi, s katero se vglablja v svoj poklic, ki ji je odkazan po neutajljivi nadarjenosti. Resno voljo je hvaliti tudi pri gosp. Desariju, ki je kakor v »Prodani nevesti« tako tudi v »Daliborju« kar najbolje izvršil glavni tenorski partiji. Kar podaje, je dobro premišljeno, z največjo vnemo oduševljeno. Ni mogočen njegov glas, pač pa prav simpatičen, in oživlja ga mladeniška krepost. Za naš oder je g. Desari kar najbolje kvalifikovan. Svojega izrednega glasu vrline je pokazala kot Milada v »Daliborju« gospica Carneri, dramatiška naša pevkinja. Veliko to ulogo je podala briljantno, odlično v petju in v igri. Srca bridke bolečine, ljubezni radost in bojevito navdušenje, vse to je g. Carneri izborna izražala. Na razpolago ji je zmagovit glas, ki mu lahkotno, da, virtuosno vlada. Klasičen je gosp. Piestkowski kot originalni Kecal v »Prodani nevesti«, dičen je tudi kot ječar Beneš v »Daliborju«. Komiko prve uloge in otožno utrujenost starca v drugi ulogi je podal enako dovršeno; seveda mu nudi Kecal dosti več prilike, da imponuje kot mojster glasu in dober igravec. In podal ga je znamenito, z neprecenljivim humorjem in s pravo karakteristiko. Koliko je vreden prirojeni, neprisiljeni humor, je pokazal g. Pavšek, ki smo ga po več letih zopet z radostjo pozdravili kot solista na našem odru. Nastopil je kot Vašek, s katerim se je že pri nekdanjih predstavah »Prodane neveste« proslavil. Pavškov Vašek je danes popularen, specialiteta nemale vrednosti. Režiser g. Noll, ki je v »Prodani nevesti« podal manjšo ulogo Krušine, ima v »Daliborju« partijo kralja. Odličen kot baritonist mehko zaokroženega, možato zabarvanega glasu, ki mu zveni kakor večno mlad, vzbuja g. Noll vsekdar najboljši vtisk. Njegov kralj Vladislav je pa strožji in trši, nego ga slikata besedilo in glasba. Kralj v »Daliborju« ni strahujoč mogotec, marveč dobrotljiv kralj, kateremu krči kruta obsodba Daliborjeva srce, kajti v miru le hoče vladati kot pravi oče svojega naroda. — Z milobnim glasom in z gracijo podaje gospa Polakova pikantno Esmeraldo v »Prodani nevesti« v prizoru s komedijanti. Temu prizoru, ki vzbuja, po gosp. Inemannu uprizorjen, najveselejše razpoloženje, gre posebna pohvala. »Prodana nevesta« ima tudi v manjših ulogah hvaležne partije; izvedli so jih gospa Inemannova, gospica Bitenčeva in g. Štamcar prav vrlo; pripomogli so posebno v divnem sekstetu do znamenitega uspeha. V »Daliborju« je prideljena manjša uloga vojaka Vida gosp. Lebedi, mlademu tenoristu čvrstega glasu, uloga Buđivoja pa gosp. Polašku, kateremu smelo obetamo lep uspeh na opernem odru.

Kapelnik g. Benišek je spravil obe operi vestno in, kakor smo že omenili, z velikim uspehom na oder. Posvetil jima je svojo priznanja vredno energijo in rutino, ki premaga očitvidno z lahkoto vsakršne težave. Z zborom si je pridobil neprikrito pohvalo, in tudi orkester mu služi pod njegovim vodstvom kolikor možno prav zadovoljivo.

Insценirani sta obe operi sijajno; v »Daliborju« priskoči celo vse dramsko osebje v ulogah komparsov na pomoč, da se doseže kar najboljši vtisk, in to je priznanja vredno.

Dr. Foerster.